

АЛИМЖАНОВА ГУЛЬБАХРАМ МАЖИТОВНА

Г.М. Әлімжанова 1936 жылы Шымкент қаласында дүниеге келген. Ата-анасы Голощекиндік қуғын-сүргіннен сақтану үшін 1932 жылы Орал облысының Жәнібек ауданынан көшіп келген. Әкесінің бүкіл отбасы (үлкен үш ағасы мен ата-анасының отбасы) Сібірге жер аударылды. Әкесі - Байназаров Мәжит қазақ орта мектебінде оқу ісінің меңгерушісі болып жұмыс істеп, математикадан сабақ беріп, 1943 жылы майданда қаза тапты. Анасы- Байназарова Райхан (1910-1982) соғыс жылдарында ауыл шаруашылығында жұмыс істеген. 1948 жылдан бастап Алматыға көшіп, зейнеткерлікке шыққанға дейін Ю.А. Гагарин атындағы тігін фабрикасында тігінші-машинист болып жұмыс істеді. Еңбек Қызыл Ту орденімен марапатталды. Қазсовпрофтың мүшесі болып сайланды. Гүлбахрам 1954 жылы Алматы қаласындағы №40 әйелдер мектебін, 1959 жылы Қазақ мемлекеттік университетін геология және пайдалы қазбалар кен орындарын барлау мамандығы бойынша бітіріп, инженер біліктілігін алды. Студенттік жылдарында ол толығымен өз курсының студенттерінен құралған Қазақ мемлекеттік университетінің семсерлесу командасына қатысты. Жаттықтырушы әрі капитан семсерлесуден спорт шебері Болат Әубекеров болды. 1961 жылдан Соколов-Сарыбай және Лисаковский тау-кен байыту комбинаттары комсомол құрылыстарында жұмыс істеді. Г. Әлімжанова тау-кен байыту комбинатының бас геологы қызметіне тағайындалған Кеңес Одағында жалғыз әйел болды (1972-1979). Мұндай кәсіпорынның бас геологы болып бүкіл процесс пен кешенді геологиялық, гидрогеологиялық, тау-кен, көлік және өңдеу өндірісі жетік меңгерген адам ғана жұмыс істей алады. Кәсіпорын жұмысын негізді жоспарлау үшін геолог барлық жобалардың техникалық және технологиялық регламенттерін толық білуі керек. Азаматтық және өндірістік объектілерді салу және пайдалануға беру кезеңінде Г.М. Әлімжанова олардың техникалық жобасы мен технологиялық регламентінің сақталуын бақылауды қамтамасыз етеді: апатты жағдайда қауіпті гидротехникалық құрылыстар, Тобыл өзеніндегі тау жыныстары бөгеттері (су қоймасының сыйымдылығы миллиард кубометрге жуық су). Төменгі су ағысында Лисаковск салынған. 1972 жылы салынған бөгет бірде-бір апатты жағдайды көрмей, 42 жылдан астам жұмыс істеп келеді. Шұғыл жағдайға әкеліп соқтырған жобалық су қабылдағыштың дебиті төмен пайдалануға берілген 16 су құбыры орнына қаланы ауыз сумен қамтамасыз ету үшін екі ұңғыманың орнын жедел түрде анықтайды. Лисаковск құрылыс алаңына және индустриялық аймаққа бірнеше рет Кеңес Одағының Коммунистік партиясының өнеркәсіп жөніндегі хатшысы В.И. Долгих, ҚазКСР Министрлер Кеңесінің Төрағасы Б. Әшімов, КСРО Қара металлургия министрі И.П. Казанец, Қазақ КСР Ғылым академиясының президенті Ш.Е. Есенов, Қазақ КСР Мемлекеттік жоспарлау комитетінің төрағасы С.Т. Тәкежанов және басқа да көптеген жауапты тұлғалар, құрылыс ұйымдарының, жобалау және ғылыми-зерттеу институттарының басшылығы барған. Нысанға мұндай назар аудару Лисаковский

тау-кен байыту комбинатының КСРО-дағы қара металлургияның ең ірі шикізат базасы болуы тиіс екендігімен түсіндірілді. Зауыттың бірінші кезегінің іске қосылуы тау-кен орнын егжей-тегжейлі барлау кезеңінде геологиялық білімнің нашарлығынан өңдеудің технологиялық схемасын таңдауда өрескел қателіктерді анықтады. Г.М. Әлімжанованың бастамасымен КСРО Қара металлургия министрлігінің алдына проблемалық мәселелерді қойып, 25 ғылыми-зерттеу және жобалау институттары мен одақтық маңызы бар өндірістік бірлестіктерді тарту туралы шешім қабылданады. Барлық жұмыстардың үйлестірушісі болып Г.М.Алиджанова тағайындалды. Оның басшылығымен қысқа мерзімде бірінші карьер шекарасында қосымша барлау жұмыстары жүргізілді, тау-кен орнының кезеңдері, тау-кендердің материалдық құрамы және байыту өнімдері зерттелді, жаңа өнеркәсіптік классификациясы жасалып, олардың қорлары есептелді. Қазақстанда кен байыту көрсеткіштерімен тау-кен горизонттары бойынша геологиялық-технологиялық карта жасау алғаш рет өткізілді. Бұл зауыттың тұрақты жұмыс істеуі үшін оларды өндіруді жоспарлауға мүмкіндік берді. Г.М.Әлімжанованың негіздемесі бойынша КСРО қара және металлургия министрлігі Бас жобада қарастырылған Качарский тау-кен байыту комбинатының құрылысын және осы Соколов-Сарыбай тау-кен байыту комбинат зауытының шикізат базасы аттас кен орнындағы кендерді пайдалануды алып тастау туралы шешім қабылдады. Бұл зауыт ғимараттарының құрылыс-монтаж жұмыстарына қомақты қаржы және материалдық ресурстарды үнемдеуге, құрал-жабдықтарды сатып алу мен орнатуға үнемдеуге мүмкіндік берді және Қашар қаласының экологиясы мен оның айналасындағы жасыл аймақты сақтауға ықпал етті. Бұл ұтымды ұсыныстар айтарлықтай материалдық және қаржылық үнемдеуге ғана емес сенімді дренажды қамтамасыз ететін траншеядағы геологиялық барлау және тау-кен жұмыстарының орындалуын жылдамдатуға мүмкіндік берді. Бас геолог Г.М. Әлімжанова өзіне және қарамағындағыларға принципшіл, талапшыл басшы болды. Ол жүктелген міндеттерді шешуде және өз пікірін қорғауда бастамашылдығымен, табандылығымен және жүйелілігімен ерекшеленді. Ол техника мен технологияның соңғы жетістіктерін пайдалана отырып, жұмыс формалары мен әдістерін жетілдіре отырып, мәселелердің оңтайлы шешімін табуды білді. Мемлекеттік қызметте Қазақ КСР Геология министрлігі түсті және қара металдар басқармасының жетекші инженері (1979-1983), Халықтық бақылау комитетінің ауыр өнеркәсіп бөлімінің инспекторы (1983-1986), жер қойнауын қорғау бөлімінің бастығы Госгортехнадзор (1986-1988), мұнай-газ өнеркәсібіндегі қадағалау, жер қойнауын қорғау және геологиялық-маркшейдерлік бақылау бөлімінің бастығы, Мемгортехнадзор басқармасының мүшесі (1988-1990) қызметтерін атқарды. 1989-1997 жж Қазақ КСР және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің, Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің қоршаған ортаны басқару және қоршаған ортаны қорғау мәселелері жөніндегі кеңесшісі болып жұмыс істеді. Г.М. Әлімжанова «Қазақстан Республикасының

жер қойнауы және минералдық шикізатты өңдеу туралы кодексінің» бастамашысы және жетекші кеңесшісі болды. Кодекстің арқасында 1993 жылы жаңадан Қазақстан Республикасының Геология және жер қойнауын қорғау министрлігі құрылды. Жұмыс табудан үмітін үзген көптеген геологтар өздерінің үйреншікті және сүйікті ісімен ғана емес, жер қойнауын қорғаумен де айналысты.

АРТЫГАЛИЕВ МАДИ АДИБЕВИЧ

Қазақстан Республикасы білім беру ісінің үздігі (1998), Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген мәдениет қызметкері (2004), «Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері» (2008), Қазақстан Республикасы Парламентінің 1-ші шақырылымының депутаты.

1950 жылы 4 наурызда ауылда дүниеге келген. Казталовка, Казталов ауданы, Батыс Қазақстан облысы. 1967 жылы Батыс Қазақстанның Фурманов ауданындағы орта мектепті бітірген соң Алматы индустриалды техникумына оқуға түседі. Әскери борышын өтегеннен кейін еңбек жолын Орал қаласында «Горбытпромкомбинатта» инженер-технолог болып бастады.

1973–1981 жылдары Қазақстан Республикасының Мемлекеттік стандарт жүйесінде жұмыс істеді.

1981 жылы СМ. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің география факультетін бітірген. Одан кейінгі жылдары орта мектеп мұғалімі, аудандық атқару комитетінің нұсқаушысы, Қазақ КСР Мемлекеттік құрылыс комитеті мен Казтур кеңесі құрылымдарында қызмет атқарды.

1991-1993 жж. Қазақстан Республикасы Жастар ісі жөніндегі мемлекеттік комитетінің бөлім меңгерушісі қызметін атқарды

1993-1999 жж. Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесінде, Парламентінде жұмыс істеді.

Қазақстан Республикасы Парламентінің 1-ші шақырылымының депутаты болып сайланды. 1997 жылы әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік ұлттық университетінің заң факультетін бітірген. Қазақстан Республикасының бірнеше Премьер-Министрінің кеңесшісі қызметін атқарған. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Қоғам мүшесі болып табылады. Қазақстан Республикасының бірнеше медальдарымен марапатталған.

Заң шығару қызметі үшін БҰҰ-ның алғысына ие (1999).

Батыс Қазақстан облысы Казталов ауданының Құрметті азаматы.

«Дарын» Мемлекеттік жастар сыйлығының идеясының авторы.

Такла-Макан, Бетпақ дала, Бали аралы, Нарынқұм, Қашқарияға географиялық саяхаттар кезінде бірнеше жаңалықтар ашты. Ол Шоқан Шыңғысұлы Уәлихановтың саяхатын жалғастырушы

Қазіргі уақытта «Қазақстан Мәдениеті» қоғамдық қорының бас директоры қызметін атқаруда.

БАЙМЫРЗАЕВ ҚУАТ МАРАТҰЛЫ

Адам өміріндегі ең маңызды нәрсе – бір күні ол өмір бойы жүруге дайын болатын жолды дұрыс тандап, тек ойлану арқылы ғана емес, қоршаған әлемді белсенді түрде әрекет ету және өзгерту арқылы жүру. Бұл жол қиын: бірте-бірте қадам жасай отырып, үлкен қиындықтарды жеңуге тура келеді, әр жолы тоқтап қалмау және одан да үлкен сынақтарға ұмтылу үшін керемет күш-жігер жұмсау керек. Қиындықтарды жеңу – мықты табиғаттың тағдыры. Олардың қатарына ректор жатады Қостанай облысының мемлекеттік педагогикалық институтының профессоры, география ғылымдарының докторы Қуат Маратұлы Баймырзаев. Оның басшылығымен университет белсенді қатысты жылы кредиттік технологияны енгізу, бұл студенттердің білім сапасын жақсартуға әкелді. Университет қызметіндегі ғылыми орталықтарды құру сияқты инновациялық тәсілді де назардан тыс қалдыруға болмайды, оның мақсаты озық ғылыми-педагогикалық жетістіктерді зерделеу және насихаттау бойынша жүйелі жұмыс болып табылады. Бұл Аймақтық тарихи зерттеулер орталығы, экология және биология мәселелері жөніндегі ғылыми-зерттеу орталығы, француз мәдени орталығы, мұғалімдердің біліктілігін арттыру және қайта даярлау орталығы. Б. Баймырзаев табиғатты ұтымды пайдаланудың экономикалық-географиялық мәселелеріне арналған іргелі және қолданбалы зерттеулер саласындағы маман болып табылады. Оның ғылым шыңына жету жолы оңай болған жоқ. Бұл жолдың бастапқы нүктесі география факультеті болды ҚазМУ, ол Қуат Маратұлы 1989 жылы бітірді, содан кейін университетте комсомол ұйымы хатшысының идеологиялық жұмыс жөніндегі орынбасары болып жұмыс істеуге қалды. 1991 жылдың сәуірінен 1997 жылдың ақпанына дейін ректордың көмекшісі, содан кейін студенттік мәселелер жөніндегі проректор қызметін атқара жүріп, тәрбие және қоғамдық жұмыстарға жетекшілік етіп, 2001 жылы география факультетінің деканы болды. Қ.М. атқарған барлық лауазымдарда. Баймырзаев туған университетінің қабырғасында ол өзін жоғары білікті маман және бастамашыл ұйымдастырушы ретінде танытты. Дәл осы маңызды қасиеттер 2004 жылдың ақпан айында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің бұйрығымен ескерілгенде ескерілді. Баймырзаева ректор лауазымына тағайындалды Қостанай. 2004 жыл тарихтағы ең күрделі жылдардың бірі болды Қостанай облысының педагогикалық институттың, шын мәнінде, бұл оның қайта жандану кезеңі болғандықтан. Әрине, Қ.М. үшін. Баймырзаева, көшбасшы ретінде бұл кезде өзінің іскерлік қасиеттерін ерекше белсенді түрде көрсету, институтты республикалық және халықаралық деңгейге көтеру және университет өмірін шығармашылық еңбекпен толтыру үшін бар тәжірибесін пайдалану қажет болды. Сонымен, 2006 жылдың қазан айында институт "Ұлттық экономика көшбасшысы - 2006" Халықаралық құрмет белгісімен марапатталды (сыйлық Мәскеуде табысталды). Институттың халықаралық тартымдылығын қамтамасыз ету үшін Қ.М. Баймырзаев қол қоюды бастайды институт пен жақын

және алыс шетелдердің басқа университеттері арасындағы ынтымақтастық туралы келісімдер мен келісімдер. 2008 жылдың қыркүйек айында Болонья қаласында (Италия) ол институттың Университеттердің Ұлы Хартиясына кіруі туралы құжатқа қол қойды. Б. Баймырзаев 1996 жылы "Орталық Қазақстанның табиғи ресурстарының аумақтық комбинацияларын экономикалық-географиялық бағалау" тақырыбында кандидаттық диссертациясын, 2001 жылы "Орталық Қазақстан аймағында табиғатты ұтымды пайдаланудың экономикалық–географиялық мәселелері" тақырыбында докторлық диссертациясын қорғады. "экономикалық, әлеуметтік және саяси география", "геоэкология" мамандықтары бойынша. Өзінің белсенді ғылыми және педагогикалық қызметі үшін 2005 ж. Қ.М. Баймырзаев Ы.Алтынсарин атындағы Қазақ білім академиясының толық мүшесі (академигі) болып сайланады. Алтынсарина. 2007 жылы Білім және ғылым министрлігінің ғылыми-педагогикалық, тәрбиелік және еңбек қызметіндегі жетістіктері үшін азамат "Білім беру ісінің құрметті қызметкері" төсбелгісімен, 2008 жылы – Ы. Алтынсарина. Қазақстан Республикасы Президентінің 2007 жылғы 7 желтоқсандағы Жарлығымен "Құрмет" орденімен марапатталған. Құрмет». Б. Баймырзаев екі монографияның, екі оқу құралының және 50-ден астам мақаланың авторы, 2003 жылы "География" электронды оқулығына, 10-сыныпқа авторлық куәлігі бар. Қ.М. Баймырзаев – заманауи басшының үлгісі: шешім қабылдауда батыл және дана, өзіне және айналасындағыларға талапшыл, оқу үдерісі мен институттың құрылымдық бөлімшелерінің жұмысын оңтайландыратын оң бастамаларда белсенді. Ол шығармашыл жастар мен студенттер қауымын қолдайды. Өздеріңіз білетіндей, жақсы тәрбиеші әрқашан өз оқушыларында өзінің бір бөлшегін қалдырады. Сонымен, тәлімгері К.М.болғандардың көпшілігі. Баймырзаев, өздерін педагогикалық салада тауып, Қазақстан Республикасының орта, орта арнаулы және жоғары білім беру жүйесінде табысты еңбек етуде. Ол таңдалған жолмен тоқтаусыз жүреді, бірте-бірте жоғары және жоғары көтеріледі. Ол бір кездері дұрыс таңдау жасағанына сенімді.

БЕГМАНОВ АБДЫҒАЛИ САЛБЕКҰЛЫ

Қазақстан Республикасы Жер ресурстарын басқару Агенттігінің Алқа мүшесі, Қазақстан Республикасы Ұлттық инженерлік академиясының корреспондент-мүшесі Бегманов Абдығали Салбекұлы 1955 жылы 23 наурызда Оңтүстік Қазақстан облысы, Қазығұрт ауданы, Қызыл-Дихан елді мекенінде дүниеге келген. 1972 жылы орта мектепті бітіргеннен кейін еңбек жолын Алматы облысы, ҚазМҒЗИ ауылы Мыңбаев атындағы тәжірибе шаруашылығының жұмысшысы болып бастаған. 1973 жылы С.М. Киров атындағы Қазақ мемлекеттік университетінің дайындық бөліміне, 1974 жылы аталған университеттің география факультетіне оқуға түсіп, 1979 жылы бітірген. 1979 жылдың қазан айынан бастап, Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық институтының география факультетінде аға лаборант болып істеген. 1980-1990 жж. аралығында комсомол және партия органдарында жұмыс істеді. Алматы облысы, Күрті ауданы, Т. Бокин атындағы совхоз комсомол ұйымының хатшысы, Алматы облыстық комсомол комитеті комсомолдық ұйымдар бөлімінің инспекторы, Алматы қаласы Мәскеу аудандық комсомол комитетінің екінші хатшысы, Талғар аудандық партия комитетінің нұсқаушысы, Талғар ауданындағы «Алматы» колхозында аға экономист, Алматы облысы «Қараой» совхозы партия ұйымының хатшысы қызметтерін атқарған. ҚР Мемлекеттік жоспарлау комитеті, ҚР Мемлекеттік экономикалық комитеті төрағаларының көмекшісі, ҚР Премьер-министрі орынбасарының көмекшісі, ҚР Президент аппараты мен ҚР Министрлер кабинетінің Ұйымдастырушылық-инспекторлық және аймақтық дамыту бөлімінің сектор меңгерушісі, бас инспекторы (1991-1996), ОҚО «Мичурин» атындағы жеміс-жидек шарап совхозының директоры, «Мичурин» агрофирмасының президенті (1993-1996), ҚР Үкімет аппаратының Аймақтық дамыту бөлімінің бас инспекторы (1997), ҚР Қаржы министрлігі Кеден комитеті «Достық» кеденінің бастығы, Алматы облысы бойынша Кеден басқарма бастығының орынбасары, бірінші орынбасары (1997-2004), ҚР Президенті Іс басқармасының іс-шараларға қызмет көрсету және сыртқы байланыстар бөлімі меңгерушісінің орынбасары (2006), ҚР Табиғи монополияларды реттеу агенттігінің басқарма бастығы, аппарат басшысы (2006- 2007), ҚР Жер ресурстарын басқару агенттігінің Алматы облысы және Алматы қаласы бойынша өңіраралық жер инспекциясының бастығы (2007-2011), ҚР Жер ресурстарын басқару агенттігінің «Жерге орналастыру мен жер ресурстарының мемлекеттік ғылыми-өндірістік орталығы (МемЖерҒӨО)» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорынның Бас директоры (2011-2012) қызметтерін атқарған. 2012 жылғы қазан айынан осы уақытқа дейін Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің «Ауыл шаруашылығы аэрофотогеодезиялық іздестіру мемлекеттік институты (АШАІМИ)» шаруашылық жүргізу құқығындағы республикалық мемлекеттік кәсіпорын директоры қызметін атқаруда. 2017

жылдан бастап 6M060900 және 6D060900 География, 6M090300 Жерге орналастыру, 6M090700 Кадастр мамандықтары бойынша магистранттар мен докторанттарға кешенді емтихан тапсыру және магистрлік диссертацияны қорғау жөніндегі комиссияның төрағасы. 2018 оқу жылынан бастап кадастр және жерге орналастыру мамандықтары бойынша магистранттарға лекция жүргізеді. «Қазақстан жер ресурстары – Земельные ресурсы Казахстана» журналының редколлегия мүшесі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мемлекеттік аттестациялау комиссиясының төрағасы. Қазақ ұлттық аграрлық университетінің Құрметті профессоры, жер ресурстары және кадастр кафедрасының құрметті меңгерушісі және Диссертациялық кеңес құрамының мүшесі. «Құрмет» ордені, «Ерен еңбегі үшін» медалі, «Құрметті жерге орналастырушы», «Ауыл шаруашылығы саласының үздігі» төс белгілері және Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылық және қайта өңдеу мекемелері қызметкерлерінің кәсіподақтар одағы орталық комитетінің I, II санаттағы «Еңбек даңқы», Қазақ ұлттық аграрлық университетінің «Айрықша еңбегі үшін» төс белгілері, «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетіне 80 жыл», «Қазақ мал шаруашылығы және жемшөп өндірісінің ғылыми-зерттеу институтына 80 жыл», «Ауыл шаруашылығы аэрофотогеодезиялық іздестіру мемлекеттік институтына 80 жыл» мерекелік медальдары, Қазақстан Республикасындағы бизнес-рейтингінің Ұйымдастыру комитетінің «Слава Казахстана» ордені, Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Кеден басқармасының Құрмет грамотасы, Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызмет істерін басқару агенттігінің «Алғыс хаты», Қазақстан Республикасы Жер ресурстарын басқару агенттігінің «Алғыс хаты», Алматы қаласы Төтенше жағдайлар департаментінің «Құрмет грамотасы», Алматы қаласы Бостандық ауданы әкімінің «Құрмет» грамоталарының иегері.

ВОЛОЖЬЕ ЮРИЙ АБРАМОВИЧ

Геолог-ғалым, Каспий маңы мұнай кен орындары бойынша маман және Қашаған кен орнын ашушылардың бірі, геология-минералогия ғылымдарының докторы, Газпром сыйлығының (2010) және Н.С. Шатский сыйлығының (2015) лауреаты. Ресей мен Мальта азаматы. Қазақстандық геолог-мұнайшылар қоғамының құрметті шетелдік мүшесі. Юрий Абрамович Волож 1938 жылы 30 наурызда Молдова КСР Тирасполь қаласында дүниеге келген. 1959 жылы С.М. Киров атындағы ҚазМУ "Инженер геолог-мұнайшы" мамандығы бойынша бітірген. Содан кейін Қазақстан мен Беларусьиядағы КСРО Геология министрлігінің Геофизикалық ұйымдарында жұмыс істеді. 1971 жылы Каспий маңы ойпатының қалыптасу тарихы бойынша кандидаттық диссертация қорғады. 1973 жылдан бастап Бүкілодақтық барлау Геофизикасы институтының (ВИРГ) Қазақ филиалының өңірлік зерттеулер зертханасында бас геолог болып жұмыс істей бастады, онда терең сейсмикалық зерттеулерді түсіндірумен айналысып, шөгінді бассейндерді зерттеуді жалғастырды. 1977 жылдан 1991 жылға дейін Қазақ КСР Ғылым академиясының Қ. И. Сәтбаев атындағы Геологиялық ғылымдар институтында Кеңес Одағындағы алғашқы сейсмостратиграфия зертханасын ұйымдастырып, басқарды. 1990 жылы Ю. А. Волож "Батыс Қазақстанның шөгінді бассейндері (сейсмостратиграфиялық талдау негізінде)" тақырыбында докторлық диссертациясын қорғады. Құмкөл мұнай-газ кен орнын ашқаны үшін Ю. А. Волож "Кен орнын бірігші ашушы" белгісімен марапатталды (1990). Ғылыми қызығушылық саласы: сейсмостратиграфия, геодинамика, шөгінді бассейндер мен мұнай-газ жүйелерін модельдеу. 200-ден астам баспа жұмыстарының, 7 монографияның, тектоникалық карталардың және тақырыптық карталар атласының авторы. УВ кен орындарын ашу әдістемесіне байланысты екі патент бар (РФ патенті 2536072 "көмірсутек кен орындарын болжау тәсілі" және РФ патенті 2180128 "сейсмостратиграфиялық орта моделін құру тәсілі"). Орталық Азияның палеогеографиялық және палинспастикалық карталарының бірегей халықаралық атласын жасаушылардың бірі. Юрий Абрамовичтің ұсыныстары бойынша Каспий маңы ойпатының оңтүстігінде Астрахан облысында "Батыс Астрахан" және Қалмақияда "Хонгр" газ кен орындары ашылды. 1991 жылдан қазіргі уақытқа дейін Ю. А. Волож Ресей Ғылым академиясының геологиялық институтында (Мәскеу) бас ғылыми қызметкер болып жұмыс істейді. "Геотектоника" журналының редакция алқасының мүшесі. Юрий Абрамович Волож Шығыс Еуропа платформасының терең құрылысын зерттеуге арналған жұмыстар циклі үшін Н.С. Шатский атындағы сыйлықтың (Т. Н. Херасков, М. П. Антиповпен бірге) лауреаты болды (монографиялар: "Астрахан карбонатты массиві: құрылымы және мұнай-газдылығы" және "Орынбор тектоникалық торабы: геологиялық құрылымы және мұнай-газдылығы"). Бұл сыйлық Ресейде Геология

ғылымдары саласындағы көрнекті еңбектері үшін беріледі. Астрахан облысы бойынша жұмыстар мен ұсыныстар кешені үшін "Газпром" сыйлығының лауреаты (2010).

Юрий Абрамовичтің әйелі Софья Львовна Волож Алматы консерваториясында сабақ берді. Олар 60 жылдан бері бірге. Олардың екі баласы, сегіз немересі және бір шөбересі бар. Қызы Елена Землинская-инженер-геофизик. Ұлы Аркадий Волож - "Яндекс" компаниясының негізін қалаушылардың бірі және бас директоры.

ЕРГАЛИЕВ ГАПШАР КАСЕНОВИЧ

Инженер-геолог, геология-минералогия ғылымдарының кандидаты (1967) және докторы (1990), Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (1982), профессор (1999), корреспондент-мүше (1994), ҚР Ұлттық Ғылым академиясының академигі (2003), Қазақстанның еңбек сіңірген геолог-барлаушысы (2002), ҚР Жаратылыстану ғылымдарының академигі (2003), Қ.И. Сәтбаев атындағы Геология ғылымдары институтының аймақтық геология зертханасының жетекшісі. ЮНЕСКО халықаралық геологтар Одағының Кембрий Кіші комиссиясының толық мүшесі (1990 жылдан бастап). 1932 жылы 17 қазанда Батыс Қазақстан облысы Жәнібек ауданы Қамысты ауылында дүниеге келген. 1951 жылы Жәнібек кентіндегі қазақ орта мектебін бітіріп, сол жылы С. М. Киров атындағы ҚазМУ-ға экономика факультетіне түсіп, бірінші семестрде оқып, 1952 жылы геология-география факультетінің геология бөліміне ауысады.

1956 жылы бітіргенге дейінгі оқу кезеңінде ҚазМУ-де күн сайын барлық теориялық және практикалық сабақтарға қатысып, барлық емтихандары мен сынақтарын "жақсы" және "өте жақсы" деген бағаға тапсырды. Факультеттің қоғамдық өміріне белсенді қатысты: комсомол комитеті бюросының мүшесі болып сайланды, факультет пен университеттің спартакиадаларына тұрақты қатысты. Оқытушылардың ішінде доценттер К. Н. Аржанов, А. и. Репин, В. А. Соколов және В. Ф. Беспалов ерекше атап өтеді. Олардың дәрістері геологиядан практикалық мысалдармен мазмұнды, қол жетімді болды. 3 және 4 курстардан кейін ҚазССР ҒА академигі Р.А. Борукаевтың басшылығымен өткізілген Орталық Қазақстанның солтүстік-шығысындағы палеозойдың аймақтық геологиясы мен стратиграфиясы тақырыбы бойынша ҚазССР ҒА Қ. И. Сәтбаев атындағы Геологиялық ғылымдар институтының далалық экспедициялық жұмыстарында өндірістік тәжірибеден өтті. Александровский полиметалл кен орнында және Павлодар облысы Баянауыл ауданының іргелес аумағында оның тікелей тәлімгері геология - минералогия ғылымдарының кандидаты В. С. Звонцов болды. Геология ғылымдары институтына Р. А. Борукаев пен В. С. Звонцовтың ұсынысы бойынша Қаныш Имантайұлы Сәтбаевтің жеке өзінен шақырту алды. 1956-1960 жылдары Қазақстанның солтүстігі мен солтүстік-шығысындағы мемлекеттік геологиялық

түсірілім мен тақырыптық жұмыстарға қатысты. КСРО-ның 1:200000 масштабтағы екі мемлекеттік геологиялық картасын, сондай-ақ сол масштабтағы геологиялық карталардың жұмыс нұсқаларын, кейіннен мемлекеттік мемл. геологиялық картаның негізі болған Қырықаудук массиві мен Арқалық-Тұндық ауданының парақтарын жасауға қатысты. Ол төменгі Кембрий (едрей) және орта ордовик (лидов) кесінділерін зерттеді, олар көптеген кейінгі зерттеулердің объектісіне айналды және кейінірек тірек болды. 1960-1967 жылдары Оңтүстік Ұлытау мен Үлкен Қаратау жотасының "үнсіз" Кембрий шөгінділерінің стратиграфиясы мен биостратиграфиясын зерттеді. Нәтижесінде осы аудандардың орта-жоғарғы Кембрий және төменгі ордовик шөгінділерінің аймақтық бөлшектену схемасы жасалды, бұл кембрий мен кембрийге дейінгі шөгінділердің осы үлкен аумағындағы шекараны анықтауға және алғаш рет вендтің оқшаулануына ықпал етті. Фауна бойынша жылжымалы жас ерекшеліктерінің (Уилер-Вислер немесе Головкинский принципі) тақтатас және карбонат фацияларының (свит) табиғи өзгерісі анықталды. 1968-1992 жылдары Қаратау жотасының, әсіресе Кіші Қаратаудың Кембрий және тремадок шөгінділерінің трилобиттерінің стратиграфиясы мен фаунасын жүйелі зерттеу жүргізді. Нәтижесінде ол бірінші рет бұрынғы Одақ аумағы үшін жоғарғы Кембрий үш деңгейлі бөлімін жасады. Фауна бойынша редлихид фосфорит қалыңдығының төменгі Кембрий жасын белгіледі. Орталық Азияның Кембрий шөгінділерін бөлшектеу негізі ретінде Қазақстан мен Қырғызстан разрездерінің Қаратау үлгісіндегі Кембрий шөгінділерінің стратиграфиялық схемасын ұсынды. Сол жылдары ол Мугоджар Ор-Илек аймағының Кембрий алдындағы және төменгі палеозой қабаттарын зерттеді, онда аталған қабаттардың кесінділерін нақты ажыратып, жоғарғы кембрий мен төменгі ордовиктің кидрассов формациясының кең дамуын фауналық тұрғыдан дәлелдеді, Ор-Илек антиклинорийінің схемалық картасын жасады. 1995 жылдан бастап бұрынғы Семей ядролық полигонының аумағында стратиграфия, аймақтық геология және түсірілім бойынша зерттеулер жүргізді. Палеозой шөгінділерінің стратиграфиясы бойынша қазіргі заманғы деректерді баяндайтын түсіндірме жазбасы бар полигонның бірінші геологиялық картасын (1997) 1:200 000 масштабты құрастыруға тікелей басшылық етті және қатысты. Стратиграфия және Трилобиттердің тиісті фаунасы саласындағы зерттеулер Қазақстанда ғылыми және практикалық маңыздылығында айқындалатын болып табылады. Қаратау 1984 және 1990 жылдары үш халықаралық экскурсия кезінде әлемнің 40 елінің ғалымдары танысқан Кембрий шөгінділері халықаралық полигонға айналған классикалық нысандардың біріне айналды. Көптеген елдердің мамандарының сенімі Ақсай мемлекеттік геологиялық қорығының құрылуына ықпал етті, оның аясында омыртқасыздар фаунасының оннан астам тобы бар және орта және жоғарғы кембрийдің алты деңгейі мен 22 аймағының стратотипі болып табылады. Сантиметрлік дәлдікпен құрастырылған орта және жоғарғы Кембрий шкаласы көптеген жылдар бойы өзгеріссіз қалуы керек,

өйткені онда ЮНЕСКО жанындағы Халықаралық Геологиялық ғылымдар Одағының (МС ГН) халықаралық стратиграфиялық кіші комиссиясы ұсынған сегіз хронозон бар. Г.К. Ерғалиевтің халықаралық экскурсиялар өткізу, АҚШ, Англия, Швеция және Польша ғалымдарымен (1992-1995) Қазақстанның геология ғылымының жетістіктерін насихаттауда бірлескен жұмыстарды орындау жөніндегі бастамасы белгілі. Оның еңбектері 13 Халықаралық геологиялық конгрестер мен симпозиумдардың материалдарында жарық көрді. Ол 250-ден астам ғылыми еңбектерін жариялады, оның ішінде екі монография, бес нұсқаулық және ағылшын тіліндегі 12 мақала. Ол КСРО-ның 1:200000 масштабтағы екі мемлекеттік геологиялық картасының, 1:5000000 масштабтағы КСРО-ның бес палеотектоникалық картасының, Орталық Қазақстанның арнайы геологиялық карталарының, Қаратау жотасының және 1:200000 масштабтағы Семей ядролық полигонының аумағының және көптеген қор қолжазбаларының авторы. Қазақ Кеңестік, содан кейін Қазақстанның Ұлттық энциклопедиясының белсенді авторларының бірі. Г. К. Ерғалиевтің редакциясымен "Қазақстанның Допалеозы және палеозойы" (1971); "Қазақстанның төменгі палеозойының стратиграфиясы және палеонтологиясы" (1983) атты жиынтық жұмыстар шығарылды; "Қаратау геологиясы және металлогениясы" (1986) және "Қазақстан фанерозойының тірек стратиграфиялық қималарының атласы" (2008).

КОНИЩЕВ ВИКТОР СТЕПАНОВИЧ

Мұнай және газ геологиясы мен тектоника саласындағы Беларусь ғалымы, Геология және минералогия ғылымдарының докторы (1986). Беларусь КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (1978), Беларусь ҰҒА Президиумы сыйлығының лауреаты (1997). Виктор Степанович Конищев 1936 жылы 2 наурызда РСФСР Томск облысының Лукашкин Яр ауылында дүниеге келген. 1959 жылы С. М. Киров атындағы ҚазМУ геология-география факультетін бітірген. 1959-1960 жылдары-"Ақтөбе мұнай барлау" трестінің Үстірт-Құланды мұнай барлау коллекторы, содан кейін 1964 жылға дейін – учаскелік геолог, Ембі мұнай іздестіру экспедициясының геологиялық барлау ұйымдарындағы аға геолог. 1966 жылдан бастап Виктор Конищев Беларусь Республикасында жұмыс істейді және өмір сүреді. 1966-1970 жылдары ол Гомельде, "Белнефтер барлау" трестінің кешенді тақырыптық партиясында еңбек етті. 1970-1972 жылдары - "Белоруснефть" бірлестігінің тақырыптық партиясы тобының аға геолог-жетекшісі. 1972 жылдан бастап Виктор Степанович Беларусь КСР Ғылым Академиясының геохимия және геофизика институтының аға ғылыми қызметкері лауазымына ауысады. Ғылыми қызығушылық саласы: тұзды күмбезді және мұнай-газ облыстарының тектоникасы. Тұз тектоникасы, Припят иілуінің тектоникасы және мұнай-газдылығының және ежелгі платформалардың галокинез аймақтары туралы ғылыми еңбектердің авторы. Перу Конищева 13 монографияға ие, оның біріншісі - "Припят иілуінің тұзды тектоникасы" - 1975 жылы жарық көрді. 1985 жылы Минскіде Виктор Степанович "Ежелгі платформалардың галокинез облыстарының тектоникасы" тақырыбында докторлық диссертациясын сәтті қорғап, 1986 жылы бас ғылыми қызметкер лауазымына ауысты. Конищев Припят иілуінің тұз құрылымдарының біліктілігін орындады, ежелгі платформалардың галокинезінің салаларын зерттеді және олардың терең құрылымы мен кристалды іргетастың құрылымының, тұздану, тұздану және тұздану құрылымдарының ерекшеліктерін және олардың қалыптасу механизмін анықтады. Виктор Степанович-Беларусь пен Шығыс Еуропа платформасының бірқатар геологиялық және тектоникалық карталарының бірлескен авторы.

2003 жылдан бастап в. с. Конищев Беларусь мемлекеттік университетінің динамикалық геология кафедрасының профессоры. Ғалым студенттерге "Мұнай және газ геологиясы", "геологиялық түзілімдер туралы ілім" және "бұрғылау жұмыстарының әдістемесі" дәрістерін оқиды..

ҚУАНЫШБАЕВ СЕЙТБЕК БЕКЕНҰЛЫ

Ахмет Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің ректоры, география ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның педагогикалық ғылымдар академиясының мүшесі.

Қуанышбаев Сейітбек Бекенұлы Оңтүстік Қазақстан(қазіргі Түркістан) облысы Ленгер(қазіргі Төле би) ауданы, Абай ауылында 1965 жылы 15 сәуір дүниеге келген. 1989 жылы С.М. Киров атындағы ҚазМУ-ды «Географ, оқытушы» саласын аяқтады.

Оқуын аяқтаған соң С.Б. Қуанышбаев ҚазМУ-да тағылымгер-зерттеуші қызметіне қабылданып, зерттеушілік және оқытушылық қызметін жалғастырды, кейіннен геоморфология кафедрасының ассистенті , ал 1996 жылы туризм кафедрасы, содан соң геоморфология кафедрасының аға оқытушысы болып тағайындалды.

Сол жылы Сейтбек Бекенұлы Қырғыз мемлекеттік университетінде (Бішкек) "ғарыштық суреттер деректері бойынша (Іле-Балқаш өңірі мысалында) қазіргі заманғы рельеф құраушы процестер" тақырыбы бойынша география ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін диссертациясын сәтті қорғады.

1999 жылы С. Б. Қуанышбаев доцент атағын алды, 2001 жылы әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың геоморфология және картография кафедрасын басқарды.

Осы кезеңде Сейтбек Бекенұлы Іле-Балқаш өңірінің рельефтері мен рельеф түзуші процестері саласындағы зерттеулерін жалғастыруда, халықаралық және республикалық деңгейдегі түрлі ғылыми алаңдар мен форумдарда белсенді жарияланады. Бұл қызметтің нәтижесі 2010 жылы Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының география институтында "шаруашылық игеру аумағының рельефі мен рельеф түзуші процестері (Іле-Балқаш өңірінің мысалында)" тақырыбында докторлық диссертацияны сәтті қорғау болды.

Сейтбек Бекенұлы Қуанышбаев - картографиялау мәселелері бойынша 50-ден астам жұмыстың, заманауи рельеф құраушы процестерді зерделеудің, сондай-ақ топография және картография бойынша оқу құралдарының авторы. 2004-2012 жылдары Сейтбек Бекенұлы ғылыми-зерттеу қызметін Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының оқу-әдістемелік жұмыс жөніндегі проректоры лауазымымен табысты ұштастырды.

2012 жылғы 6 қаңтарда ҚР Білім және ғылым министрлігінің бұйрығымен Сейтбек Бекенұлы Қуанышбаев Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының ректоры болып тағайындалды. И. Алтынсарин. 2022 жылдың шілде айынан бастап "А. Байтұрсынов атындағы Қостанай Өңірлік университеті" КеАҚ Басқарма төрағасы-ректор.

Бүгінгі таңда Арқмпи Қазақстан Республикасының Жоғары педагогикалық білім беру жүйесінде мемлекеттік тілде оқытуды жүзеге асыратын көшбасшы ретінде танылуда. Педагогикалық институт табысты дами отырып, өңірдің шоғырландырушы орталығы және қозғаушы ғылыми, әлеуметтік-мәдени күші болып табылады. Бұл ЖОО ректоры С. Б. Қуанышбаевтың еңбегі зор.

Сейтбек Бекенұлы үнемі біліктілікті арттыру курстарына қатыса отырып, өзінің педагогикалық шеберлігін үнемі жетілдіріп отырады, білім берудегі менеджмент мәселелері бойынша біліктілікті арттыру және тәжірибе алмасу сертификаттарына ие (Жоғары менеджмент мектебі, Бразилия, Риоде-Жанейро), "автономды жоғары оқу орындарындағы корпоративтік басқарудың үздік практикасы" бағдарламасын аяқтағаны туралы сертификаты(Назарбаев Университеті), "жоғары білім саласындағы көшбасшылық, қаржы және басқару" семинарына қатысу (АҚШ, Пенсильвания), Калифорния университетінде (АҚШ, Беркли) курсты аяқтады.

2007 жылы С. Б. Қуанышбаев " Ы.Алтынсарин". 2014 жылы оған Қостанай мемлекеттік педагогикалық институтының құрметті профессоры атағы берілді.

Сейтбек Бекенұлы Қуанышбаев-көрнекті ғалым, педагог, беделді көшбасшы, педагогикалық ЖОО дамуының инновациялары мен тұрақтылығына бағдарланған заманауи, көреген менеджер.

ҚҰРМАНОВ СӘДУАҚАС

Бас геолог... Бұл тұлғаны мұнайгаз өндірісінің проблемалық, қилы тағдырлы мәселелері бойынша шешім қабылдайтын зерттеуші ретінде байланыстыруға болады. Көбінесе бас геологтардың өндіріс командирлері, кейде стратегтер деп атайды, тіпті жер қойнауын барлаушылар армиясының қолбасшылары деп те атайды.

Олардың еңбегін кіммен салыстырса да, бұл салыстырулардың маңыздылығы олар жасаған істердің мазмұнына сәйкес келеді. Негізгі көшбасшылар болып табылатын – бас геологтар алдыңғы қатарда тұрған мұнай барлаушыларының күш-жігерінің арқасында Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін аяғына нық тұра алды, осыған байланысты қазіргі таңда елімізде экономика табысты дамуда. Қазақстанның бас геологтары когортасының көрнекті өкілдерінің бірі КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, ҚР Жер қойнауының құрметті барлаушысы Сәдуақас Құрманов болып табылады. Сәдуақас Құрманов С.М. Киров атындағы ҚазМУ бітіргеннен кейін бір жарым жыл өткен соң, 1961 жылы 23 жасында өте ерте жасында-ақ Бас геолог атанды. Мұндай жауапты лауазымға алғаш тағайындаған ұйым Мақат бұрғылау кеңсесі деп аталды. Бұл ұйым Каспий маңы ойпатының (КО) орталық бөлігінде, игеріліп жатқан тұзүсті кен орындары ауданында мұнай кен орындарын іздеумен және барлаумен айналысты. Құрмановтың бастамасымен жер қойнауын барлаушылар іздестіру жұмыстарын Орал-Еділ өзендері аралығындағы аз зерттелген теңіз аймағында жалғастырды. Осы жұмыстың нәтижесінде болашағы зор мұнай-газ кен ауданы ашылды. Тұңғыш кен орындары болып саналатын – Мартыш кен орны 1962 жылдың көктемінде ашылды, ал осы жылдың соңында С. Құрмановты Геология және жер қойнауын қорғау министрлігіне шақырады. 1972 жылы С. Құрманов жаңадан құрылған «Қазақстанмұнайгаз барлау» басқармасының бас геологы болып тағайындалды, ол Каспий маңы ойпатының солтүстігінде Батыс Тепловская, шығысында Кеңқияқ, Қаратөбе және оңтүстік-шығысында Тортай алаңдарында тұзастындағы мұнайдың алғашқы салаларын алуда тұзасты шөгінділерін іздестіруде кең ауқымды зерттеу жүргізді. Кейіннен осы шөгінділерден өңірдің ең ірі кен орындары, алдымен Жаңажол кен орындары тобы, содан кейін Қарашығанақ пен Теңіз ашылды. Ал 2002 жылы жер бетіндегі ең ірі бес кеніштің қатарына кіретін Қашаған ірі тұз асты кен орны ашылды. Сол кезеңдегі басқаруда бас геологтың тағы бір маңызды жетістігі - ол Бозашы түбегінде іздеу жұмыстарын жүргізуге бастамашы болуы еді, ол кен орны сол кезде ҚазҰТЗУ жергілікті институтының бағалауы бойынша болашағы аз деп саналған еді. Мұнда 1974 жылы Қаражанбас алаңында №К-12 құрылымдық ұңғымасынан жоғары дәрежелі мұнай фонтаны алынды, сол аймақтағы тағы бір ірі мұнай-газ ауданының ашылғаны туралы хабарлады. Одан кейін Солтүстік Бозашы, Жалғызтөбе, ал 1975 жылы – Қаламқас кен орындары үш жүз миллиондық қорларымен ашылды. Осы жаңалықтардың негізінде өңірде

«Қаламқасмұнай», «Қаражамбасмұнай» жаңа мұнай – газ өндіру басқармалары құрылды. 1978 жылы С.Құрманов Ауғанстанға кеңестік мұнай геологтары ұжымының бас геологы болып жіберілді. Онда соғыс қимылдарының басталуына байланысты қиындықтарға қарамастан, оның күш-жігерімен Замрадсай жаңа мұнай кен орны мен Жаңақали-Қолон газ кен орны ашылып, бұрын ашылған Қашқари мұнай кен орындарының қорларын едәуір ұлғайтуға мүмкіндік беретін жұмыстар орындалды. Ауғанстаннан оралғаннан кейін Құрманов жаңадан құрылған «Қазгеофизика» өндірістік бірлестігінің бас геологы болып тағайындалады. Оның қатысуымен Құмкөл, Майбұлақ, Арысқұм, Қызылқия, Ақшабұлақ, Қоныс, Бектас, Ақсай, Нұралы, Ащысай және т.б. кен орындарынан жаңа мұнай-газ аудандары ашылды. С. Құрманов ғылыммен де айналысқан. 1969 жылы ол кандидаттықты қорғап, 1991 жылы геология-минералогия ғылымдарының докторы болды. 1994 жылы оған профессор ғылыми атағы берілді. 40 жылдан астам бас геолог болып жұмыс істеген Құрманов үш жаңа ірі мұнай-газ аудандары мен 100-ден астам кен орындарын ашуға қатысты. Құрмановтың қатысуымен өмірге жолдама алған барлық үш жаңалық түрлі мемлекеттік сыйлықтар алуға ұсынылды. 1975 жылы Междуреченский ауданы Қазақ ҚСР Мемлекеттік сыйлығын алуға ұсынылды. Бірақ, Мемлекеттік сыйлықтар жөніндегі комитеттің бұрынғы басшысы Ш.Е. Есенов бұл жұмысты мақұлдағанымен, оның мұрагеріне ұнамағаны үшін жұмыстан бас тартылды. 1981 жылы Бозашының ашылуы КСРО Мемлекеттік сыйлығына ұсынылды. Жоғарыда аталған қазақтың ұлттық зерттеу институтынан шыққан Мингео С. Құрмановты Бозашы ауданында іздеу жұмыстарын жүргізу мәселесін шешуде «артық» дербестік көрсеткені үшін үміткерлер қатарынан шығарып тастады, бұл Мингеоның рөлін көлеңкелендірді. Қазақстан КП ОК-нің сол кездегі хатшысы Н.Ә. Назарбаевтың араласуының арқасында ғана ол әділдікке қол жеткізіп, өзінің лайықты сыйлығын қорғай алды.

МЕДЕУ АХМЕТҚАЛ

Географ, геоморфолог, география ғылымдарының докторы (1994), профессор (1998), Халықаралық Экология, Адам қауіпсіздігі және табиғат ғылымдары академиясының академигі (2003), ҚР көрнекті ғалымдарына Мемлекеттік ғылыми стипендия лауреаты (1999-2000). 1950 жылы 20 желтоқсанда Талдықорған облысы Мұқра ауылында дүниеге келген. С. М. Киров атындағы ҚазМУ география факультетін бітірген (1977). Университетті бітіргеннен кейін-Талдықорған қаласының облыстық комсомол комитетінде нұсқаушы. 1978 жылы Қ. И. Сәтбаев атындағы Геологиялық ғылымдар институтының геоморфология бөлімінің инженерлік геология зертханасына жұмысқа шақырылды. 1987 жылдан бастап – География институтының аға ғылыми қызметкері, директордың орынбасары (1989-1994), гляциология зертханасының толық емес меңгерушісі (1992-1995), бас ғылыми қызметкер (1995-2000). Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ геоморфология кафедрасының меңгерушісі (2000-2001). 2001 жылдың сәуірінен бастап-География Институтының директоры. Докторлық және кандидаттық диссертацияларды қорғау жөніндегі мамандандырылған кеңестің төрағасы, "Жер туралы ғылымдар, металлургия және байыту орталығы" АҚ ғылыми-техникалық кеңесінің мүшесі, География жөніндегі халықаралық ғылыми-үйлестіру кеңесінің мүшесі (Мәскеу).

А. Медеудің ғылыми қызметі Қазақстанның сейсмоактивті таулы аумақтарының жағдайына қатысты экзогендік қатардың (сел, көшкін, құлау) стихиялық бірақ-жойқын процестерін басқарумен байланысты. Ол басқару мәселесіне жаңа ғылыми тәсіл әзірледі, оның негізін сел кеңістігінің таралуы мен қалыптасуының заңдылықтарын, аумақтың сел қаупін болжамды бағалауды, сондай-ақ қалыптасқан және жобаланған инфрақұрылымның сел процестеріне әсер ету сипатын анықтайтын сегменттер (білім мен ақпарат пен іс-қимыл блогы) құрайды. Бұл жұмыстардың логикалық жалғасы - "қауіпсіздік" саласындағы зерттеулер.

Бұл мәселені таулы және тау бөктеріндегі аумақтарды шаруашылық игеруге қатысты шешу жоспарында халықтың, әлеуметтік-экономикалық мақсаттағы объектілердің, жердің қауіпті процестердің жойқын әсерінен қауіпсіздігін қамтамасыз етудің негізгі қағидаттары мен стратегиялық тәсілдері ғылыми негізделген. Мәселенің тұжырымдамалық шешімі пайда болу және әсер ету тәуекелін бағалау арқылы сел тәуекелін бағалау және басқару бойынша ол толыққанды әзірлемелерді шығару негізінде айқындалады. Теориялық және әдіснамалық ұсыныстар сел қаупін қолайлы деңгейге дейін төмендетуге бағытталған.

Ғалымның ғылыми көзқарасының тағы бір маңызды бағыты-экология, динамикалық геоморфология, инженерлік геология мәселелерін шешу үшін рельефтің табиғи-антропогендік процестерін зерттеу. Қазақстанның қазіргі заманғы рельефінің дамуын көрсететін бұл әзірлемелер

елдің әртүрлі өңірлерінде орналасқан табиғи ортаны және әлеуметтік-экономикалық мақсаттағы объектілерді қорғау схемаларын жасау кезінде ескеріледі.

А. Медеудің ғылыми-әдістемелік басшылығымен селден қорғау іс-шараларының тәжірибесінде алғаш рет 1997 жылы "Қазселденқорғау" ММ М. Мәметова мұздығының етегіндегі № 6 көлді босату арқылы селеқауіпті жағдайдың алдын алды. Жоба ҚР Үкіметінің арнайы қаулысына сәйкес жүзеге асырылды.

А. Медеу-Қазақ КСР аумағының селеқауіпсіздігін фондық бағалау картасын (1988), Қазақстанның геоморфологиялық картасын (1991) және Жетісуды (1997), Жетісудың жаңа тектоника картасын (1997), ТМД геоморфологиялық процестерінің картасын және іргелес аумақтарды (2000) негізгі құрастырушы.

"Қазақстан Республикасының Ұлттық атласы" үш томдық және "Қазақстан Республикасы" монографиясының үш томдық Бас редакторы және фундаменталды еңбектің жауапты орындаушысы (2004 - 2006).

Қазақстанның, жақын және алыс шетелдердің басылымдарында 100-ге жуық ғылыми еңбектердің авторы.

Оның жетекшілігімен үш докторлық және он кандидаттық диссертация қорғалды.

Ахметқал Медеу "Қазақстанның ғылымын дамытудағы еңбегі үшін" төсбелгісімен (2001), "Н.К. Рерих атындағы экология саласындағы еңбегі үшін" (2008), "ҚР Қоршаған ортаны қорғау органдарын ұйымдастыруға 20 жыл" (2008) медальдарымен марапатталған.

НҰРМАМБЕТОВ ЭМИЛЬ ИСАБАЙҰЛЫ

2013 жылғы Ғылым мен техника саласындағы Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстанның жетекші геоморфологы.

Эмиль Исабайұлы Нұрмамбетов 1934 жылы 7 қарашада Алматы қаласында дүниеге келген.

1958 жылы С.М. Киров атындағы ҚазМУ геология-география факультетін "Пайдалы қазбалар кен орындарын іздеу және барлау" мамандығы бойынша бітірген.

Қазақстандық геология және геоморфологияның негізін қалаушылардың бірі Г. Ц. Медоевтың шақыруымен Қазақ КСР Ғылым академиясының Қ.и. Сәтбаев атындағы Геология ғылымдары институтына жұмысқа орналасты. Мұнда Э. и. Нұрмамбетов 1991 жылға дейін ғылыми мансабының барлық кезеңдерінен өтті: зертханашыдан бастап ғылыми хатшыға және экзогендік Геодинамика зертханасының меңгерушісіне дейін.

Ол ғылыми жетістіктердің алғашқы тәжірибесін Жезқазған-Ұлытау өңіріндегі кешенді геологиялық-геоморфологиялық және гидрогеологиялық зерттеулер құрамында алды. Ұмытылмас академик Қ.и. Сәтбаевтың бастамасымен жүргізілген Бор шикізатының стратегиялық маңызды кен орындары бойынша Индер көтерілуіндегі дербес зерттеулер күндізгі рельефтің тұзды күмбездің геологиялық құрылымымен байланысын көрсеткен әсерлі нәтижелер әкелді. Индер тұз күмбесін көтерудегі зерттеу нәтижелері Э. и. Нұрмамбетов 1967 жылы қорғаған кандидаттық диссертацияның тақырыбы болды.

Оның еңбектерінің ішінде Маңғышлақтағы, Үстірттегі және Солтүстік Арал өңіріндегі 1:200 000 масштабты геоморфологиялық түсірілімді атап өткен жөн, оның барысында мұнай немесе газ үшін перспективалы болуы мүмкін жергілікті антиклинальды құрылымдар анықталды.

1968 жылдан бастап ИГН-да 1:1 000 000 масштабына қатысты Қазақстанның бүкіл аумағының геоморфологиялық картасын жасау бойынша жоспарлы жұмыс жүргізілді. Э. И. Нұрмамбетов рельеф түрлерінің, формалары мен элементтерінің генетикалық, морфологиялық және жас классификациясының іргелі негіздерін, тәсілдері мен әдістерін, принциптерін әзірлеуге, осы және басқа карталарға әмбебап легенда жасауға қатысты. Экспедициялық жұмыстардың сәтті нәтижелері алынды. Олар Сарыарқа рельефінің қалыптасуының негізгі кезеңдерін, кайнозойдың континенттік жағдайында бұзу және жинақтау аймақтарын көрсетуді негіздейді, аймақтың төрттік кезеңінің палеогеографиясының схемасын әзірлейді. Сарыарқаның солтүстік беткейінің даму тарихын талдау мезозой мен кайнозойдың терригенді және жағалық-теңіз жауын-шашынында кен ауқымды шөгінділерді анықтау мүмкіндігі туралы айтуға мүмкіндік береді.

1991 жылы Э.И. Нұрмамбетов конкурстық негізде Қазақ КСР ҒА география Институтына ауысты, онда қалыптасқан жаңа геоморфология парадигмасына сәйкес, антропогендік жүктеме

өскен жағдайда жиі жағымсыз салдарға әкеп соқтыратын рельефтің даму динамикасына басты назар аударылады.

Э.И. Нұрмамбетов өз зерттеулерін Батыс Қазақстанда жалғастырып, мұнай-газ саласының қарқынды даму аудандары үшін маңызды мәселелерді әзірледі. Э.И. Нұрмамбетов – көмірсутек шикізатын барлаумен және өндірумен, магистральдық құбырларды төсеумен байланысты компаниялардың консультанты болуы кездейсоқ емес.

Э. И. Нұрмамбетов басқарған топ Каспий теңізінің Қазақстан жағалауының ауқымды геоморфологиялық, инженерлік-геологиялық, гидрогеологиялық және геоэкологиялық карталарының сериясын құрады. Арал теңізі бойынша осындай жұмыстардың тең авторы бола отырып, ол Каспийдің қазіргі заманғы трансгрессиясы мен Аралдың регрессиясының бір табиғи аймағында болып жатқан ғылыми мақсаттарда барынша пайдалану міндетін қояды.

Оның жұмысында Каспий теңізінің жағалауы мен таяз қайраңының геоморфологиясы ерекше орын алады. Ол соңғы 10 мың жылдағы теңіз деңгейінің өзгеруінің жер үсті және су асты шекараларын нақтылады. Каспийдің қазақстандық жағалауының жай-күйі айқындалды, теңіз тұруының әртүрлі деңгейлерінде даму болжамы берілді, мұнай өнімдерінің апатты төгілуі жағдайында авариялық жабдықтарды орналастыру үшін акваторияға жақындау жолдары ұсынылды.

Халықаралық консорциумдардың қолдауымен Солтүстік-шығыс Каспийдің таяз қайраңының едәуір бөлігін егжей-тегжейлі зерттеуге, төменгі рельефтің морфометриясын анықтауға, жел толқыны мен маусымдық ағындардың әсерінен түбіндегі жауын-шашынның берілу жолдарын, торошения кезеңдеріндегі мұзды алқаптың рельефіне әсерін анықтауға мүмкіндік туды.

Қазақстанның таяз қайраңының алғашқы геоморфологиялық картасы жасалды, онда су асты жазықтарының әр түрлі типтері, рельефтің үлкен генетикалық гетерогенді формалары бөлінді. Деректер базасы кеңейген сайын картаның масштабы 1:200 000-ға дейін ұлғайтылды, ал жекелеген учаскелер үшін әлдеқайда үлкен. Э. И. Нұрмамбетовтың зерттеулері қазақстандық теңіз геоморфологиясының негізін қалады. Э. И. Нұрмамбетов ұлттық (табиғат, қоғам, елдің экологиясы), Өңірлік (Маңғыстау облысы), салалық (Төтенше жағдайлар) атластардың көпфункционалды жиынтығында іске асырылған Қазақстан Республикасының ғылыми атласты картографиялау тұжырымдамасын әзірлеуге қатысты. Ол Қазақстанның геологиялық-геоморфологиялық ортасының жай-күйі мен даму болжамын қамтитын түсіндірме мәтіндері бар ондаған карталар жасады, бұл үлкен ғылыми және практикалық құндылыққа ие.

Атласты картографиялау саласындағы ғылыми жұмыстар циклі үшін Қазақстанның жеті ғалымы географтары мен картографтары, оның ішінде э.и. Нұрмамбетов ғылым және техника саласындағы ҚР Мемлекеттік сыйлығымен марапатталды.

СУЛЕЙМЕНОВ ОЛЖАС ОМАРОВИЧ

Ақын, әдебиеттанушы, лингвист, КСРО және Қазақстанның қоғам және саяси қайраткері, Қазақстанның халық жазушысы Олжас Омарович Сулейменов туралы көп айтуға болады. Оның тұлғасы – біздің ұлтымыздың мақтанышы. Ол XX ғасырдағы Қазақстан мәдениетін жоғары деңгейге көтерген тұңғыш кеңес ақындарының бірі, өз халқының нағыз жаңашыры, КСРО Ленин комсомолы сыйлығының, ҚазКСР Мемлекеттік және бірнеше халықаралық сыйлықтардың лауреаты.

Олжас Омарович 1936 жылы 18 мамырда Алматы қаласындағы Қазақ кавалериялық («Қазполк») офицерінің отбасында дүниеге келген. Болашақ жазушының әкесі Омар Сулейменов 1936 жылдың мамырында ұлы дүниеге келгеннен кейін бірден қуғын-сүргінге ұшырады. Қазполк сол жылдың маусым айында таратылып, командалық құрам қамауға алынып, қатардағы сарбаздар демобилизацияланды. Бір жыл бұрын басқа республикаларда да ұлттық әскери бөлімдер осылай таратылған болатын. О.Сулейменовтің айтуынша, бұндай әскери бөлімдер ұлттық зиялы қауымның жаппай қырылуына кедергі келтіруі мүмкін болғандықтан, оларды тарату 1937 жылға дайындық болды. Фатима Сулейменова 1943 жылы журналист Абдуали Карагуловты кездестіріп, ол Олжастың екінші әкесі атанды. О.Сулейменов 1954 жылы Мәншүк Мәметова атындағы №28 Алматы ерлер мектебін бітіріп, С.М. Киров атындағы ҚазМУ геология-география факультетіне оқуға түсті. Ол әдеби шығармашылыққа студенттік жылдары қызығушылық таныта бастады. Төртінші курсты аяқтағаннан кейін ол емтихандарды сәтті тапсырып, М.Горький атындағы Мәскеу Әдебиет институтына өтініш берді. Содан соң, Мәскеудің Бутырский фермасындағы Литинститут жатақханасына көшуге тура келді. Және де Мәскеуге көшу туралы мәселе туындады. ҚазМУ ректораты сырттай бөлімге ауыспай геофакта оқуын жалғастыруға рұқсат берді. Осылайша, О.Сулейменов 1958-1959 оқу жылында Литинституттың бірінші курсын, ал соңғысын ҚазМУ-дағы геофакта аяқтады. 1959 жылдың жазында «Механика образования соляных куполов Эмбенской нефтеносной структуры» атты дипломдық жұмысын сәтті қорғап, зерттеу жұмысында карниздер астында мұнай жиналатындығы, яғни жер үсті жыныстарының қабаттарында тұзды штоктардың қалыптасатындығы жайында теорияға қарсы шықты. Дипломдық ғылыми жетекшісі профессор П.Я. Ардов ғылымда қалыптасқан осы көзқарастарды қолдағанына қарамастан, ғылыми жұмыс қабылданып және О.Сулейменов Мұнай және газ кен орындарының барлау инженері дипломын алды. Көптеген жылдар өткен соң, ол геологиялық журналдан Оңтүстік Америкадағы кен орындарындағы тұз күмбездерін зерттеген екі американдық геологтың жаңалығы туралы оқиды. Олар күмбездер мен карниздердің пайда болу механизмін Олжас Сулейменов өзінің дипломында дәлелдегендей етіп түсіндіреді. Бұл жаңалық барлауды едәуір жеңілдеті түскен. Сол себепті, аталған

жаңалық Олжас Омаровичтің академиялық ғылыммен алғашқы қақтығысы және ғылымдағы лайықты жеңісі болып есептелді.

Сол жылдың жаз айында (1959 ж.) «алпысыншы жылдардағы» ақындар ұрпағының мұғалімі, көрнекті орыс ақыны Леонид Мартыновтың «В добрый путь!» атты алғы сөзімен басталған Олжас Омаровичтің үлкен өлеңдер жинағы «Литературная газета» атты газетінде жарық көрді. Осылайша, осыдан 50 жыл бұрын жас Олжас Сулейменовтің өмірінде жаңа кезең – геофакты аяқтау және үлкен әдеби жолдың басталуы орын алды. Ұлы ақынның жолы оңай емес, тар жол тайғақ кешуден тұрады. 1961 жылдың басында О.Сулейменов қызу қандылығы үшін Әдебиет институтынан шеттетілді. Кейін Олжас Омарович бұл жағдайға қатысты есіне алған кезде, олардың өз сенімдері үшін күрескендіктерін айтты. Содан соң, Алматыға оралып, журналистік тәжірибеге кірісуге тура келді. Осыған орай, ол «Казахстанская правда» ақпараттық бөлімінде өз қызметін атқара бастады. 1961 жылы 12 сәуірде Юрий Гагариннің ғарышқа ұшуымен байланысты, «У-2» ұшақтары арқылы О. Сүлейменовтің «Земля, поклонись человеку!» өлеңі жазылған парақшалары қала үстінен жер бетіне таратылды. Бір аптадан кейін осы атаумен поэма жарық көрді. Мамыр айында автор оны Мәскеуде, содан кейін маусым айында Нью-Йорктегі Колумбия университетінде, содан кейін Париж Сорбоннасында оқып, ол жақтан «Солнечные ночи», «Ночь-парижанка» өлеңдер жинағын алып келді. Әдеби шығармашылық жылдарында оннан астам өлеңдер жинағы мен поэмалар, және де «АЗ и Я», «Язык письма», «Тюрьки в до ситории» атты әдебиеттану және лингвистикалық кітаптары жарық көрді. Толық метражды фильмдерге арналған бірнеше сценарийлер жазылды. Сонымен қатар, көптеген газет, журналдарда мақалалары мен шығармашылық баяндамалары, 8 томдық шығармалар жинағы жарық көрді. Олжас Омарович қоғамдық жұмыстарға және кәсіби-ұйымдастырушылық қызметке көп уақыт бөлген. Ол «Қазақфильмнің» штаттық сценаристі, сценарий-редакциялық алқасының бас редакторы, ҚазКСР Кинематографистер одағының бірінші хатшысы және КСРО СК Басқарма хатшысы, ҚазКСР Госкино төрағасы (соңғы мерзім бойынша: 1963-1984 жж. аралығы) жұмыстарын атқарды.

Сонымен қатар, «Простор» журналының бөлім меңгерушісі, ҚазКСР Жазушылар одағы басқармасының хатшысы, ҚазКСР БК бірінші хатшысы және КСРО БК басқармасының хатшысы (1962-1991 жж.), Азия және Африка елдері жазушыларымен байланыс жөніндегі Қазақстандық комитеттің төрағасы, Азия және Африка елдерімен байланыс жөніндегі кеңес комитеті төрағасының орынбасары (1972-1991 жж.) қызметтерін атқарды.

Жоғарыда аталған Комитеттер отарсыздандыру кезеңін бастан өткерген елдердің ұлт-азаттық күресінде маңызды рөл атқарды. Бұл қозғалыстардың жетекшілері көбінесе жазушылар болды. О.Сүлейменов аталған кезеңде Азия мен Африканың көптеген елдеріне іссапарға жіберілді.

1976-1983 жж. аралығында О.Сулейменов геноцид актілерін айыптау жөніндегі Халықаралық Трибуналдың мүшесі болды.

О.Сулейменов 1976-1991 жж. аралығында Қазақстан КП ОК мүшелігіне кандидат және мүшесі, 1980-1985 жж. аралығында ҚазКСР Жоғарғы Кеңесі Төралқасының мүшесі және депутаты, КСРО Жоғарғы Кеңесінің депутаты (1984-1989 жж.), КСРО Халық депутаты және КСРО Жоғарғы Кеңесінің мүшесі (1989-1991 жылдың желтоқсанына дейін), КСРО Конституциясының жаңа нұсқасын жазу үшін КСРО Халық депутаттарының І съезі сайлаған Конституциялық комиссияның мүшесі (мамыр, 1989 – желтоқсан, 1991 ж.), Халықаралық Ленин премиясын беру комитетінің мүшесі (1980-1991 жж.) болды.

1990 ж. Халықаралық Лениндік бейбітшілік премиясы Нельсон Манделаға берілді. О. Сулейменовке Манделамен кездесіп, оны хабардар етіп, Мәскеудегі марапаттауға шақыру тапсырылды. Кездесулер лауреаттың Англияда және Оңтүстік Африкада босатылғанынан кейін өтті.

О.Сулейменов 1991 ж. КСРО Сыртқы істер министрлігінің алқа мүшесі атанды. Ядролық қарусыздану мәселелеріне жетекшілік етті. Вьетнам әскерлерінің шектеулі контингентін Камбоджадан шығару туралы КСРО Жоғарғы Кеңесінің арнайы өкілі (қараша, 1989 ж.) қызметін атқарды.

Сондай-ақ, ол «Қазақстанның Халық Конгресі» партиясының төрағасы (1991-1995), Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің Депутаты (1994-1995), «Невада-Семей» халықаралық антиядролық қозғалысының (Хад) президенті (1989 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін) болды.

1996 ж. Олжас Омарович Төтенше және Өкілетті Елші дипломатиялық дәрежесін алды.

1995-2002 жж. аралығында ҚР-ның Италия, Греция мен Мальтадағы елшісі болып, 2002 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін ЮНЕСКО жанындағы Қазақстанның Тұрақты Өкілі атанды.

О.Сулейменов кеңес заманында «Құрмет Белгісі», Еңбек Қызыл Ту, Октябрь революциясы ордендерімен, Қазақстан Республикасындағы І дәрежелі «Барыс» (2001), «Отан» (2006) ордендерімен марапатталған.

Сонымен қатар, «Князя Ярослава Мудрого» (Украина), «Дружба» (Россия), «За заслуги» (Ингушетия), «Шукрат» (Азербайджан), «Рыцарь литературы и искусства» (Франция) атты халықаралық марапаттарға ие.

Олжас Омарович қазіргі уақытта да нағыз шығармашылық тұлғаға ғана тән белсенді және динамикалық адам екенін көрсететін күш пен энергияға толы.